

MATULA, Pavol. Rozdelené Kysuce. Zabratie severných Kysúc
Poľskom v rokoch 1938-1939.

(Posudok)

Ústredný problém práce Mgr. Pavla Matulu - korekcia československo poľských hraníc v Slovenskej krajine v roku 1938 a následný osud tohto teritória tvorí nedeliteľnú súčasť mocenského tlaku proti republike v septembrových a októbrových dňoch v roku 1938. Všeobecne uplatňovaný princíp využitia práva národov a národnosti na sebaurčenie ako spôsobu riešenia postavenia menšín v republike, na ktorom sa A. Hitler dohodol s N. Chamberlainom a ho akceptoval E. Daladier s podmienkou, že bude platiť len ad hoc v Československu sa v prípade požiadaviek Poľska proti Slovensku nepoužíval. Alebo len v zanedbateľnej miere. Poľsko vytiahlo celú škálu argumentov politického, hospodárskeho, národnostného charakteru, ktorými sa snažilo zdôvodniť, alebo ospravedlniť, svoje územné nároky. Tento – zahraničnopoliticky aspekt celého problému stojí v pozadí záujmu autora. Z hľadiska rozpracovania danej problematiky je to do značnej miery oprávnené, pretože po publikovaní práce L. Deáka je ťažko k tomuto problému prispieť nejakými závažnými zisteniami a dokumentmi. Na druhej strane absencia informácií o ceste a neúspešných rokovaníach K. Sidor vo Varšave 19. až 21. októbra 1938 si však nevyhnutne vyžadovala pozornosť autora, navyiac aj preto, že existuje publikovaný záznam o priebehu jeho rozhovorov vo Varšave, ktorý autor necituje a zrejme nepozná. (Diarius i teki Jana Szembeka (1935 – 1945). T. IV. Ed. Jan Zaránski. London :Polish Institute and Sikorski Museum 1972.) Obdobne nevyužil ďalší dôležitý prameň k poľsko-slovenským politickým kontaktom v týchto rokoch - LANDAU, Zbigniew – TOMASZEWSKI, Jerzy. Monachium 1938. Polskie dokumenty dyplomatyczne. Varšava: Panstwowe Wydawnictwo Naukowe 1985. Z uvedeného aspektu zanedbal aj výskum v Národnom archíve (Českej republiky), hlavne fondy Prezídia ministerskej rady, kde sa o tejto otázke – aj keď len vo veľmi obmedzenej miere rokovalo. Určitá miera komparácie medzi prístupom nacistického Nemecka k otázke „návratu“ súkmeňovcov do ríše, maďarskej menšiny k „materskej“ krajine, ale aj

použitého práva národa na sebaurčenie zo strany HSLS v jej známom Manifeste slovenského národa z 6. októbra 1938 a poľským prístupom k zmene hraníc otvárajú možnosť komplexnejšieho prístupu k posúdenia mníchovských udalostí a ich následkov.

Za rozhodujúci a podstatný prínos práce považujem podrobnú analýzu priebehu rokovaní a následné realizovanie územných zmien, ktoré sa pod politickým tlakom uskutočnili. Priebeh týchto udalostí, pri plnom rešpektovaní prínosu výskumu prof. Mečislava Boráka poskytuje veľmi pôsobivý obraz napätaj, emotívne sa prejavujúcej situácie v daných dňoch na území v okolí Čadce a pod. Je špecifické – to mal autor zdôrazniť, že nikde inde na Slovensku, resp. Československu pri realizácii nadiktovaných územných zmien nedochádzalo k tak emotívnym prejavom odporu ako v tomto prípade. V slovenskom prostredí sa zo strany maďarskej vlády a prívržencov maďarskej menšiny organizovali manifestácie, demonštrácie za zmenu hraníc, ale zo slovenskej strany, s nepatrnou výnimkou začiatkom novembra 1938 v Bratislave nedochádzalo k takým emotívnym vystúpeniam ako v oblasti Kysúc. Súčasne nezanedbateľným bol celospoločenský dopad týchto udalostí. Zdôrazňované poľské priateľstvo, náklonnosť poľských oficiálnych kruhov k politike a cieľom Hlinkovej slovenskej ľudovej strany – Strany slovenskej národnej jednoty sa ukázalo ako ilúzia a s tým padala celá koncepcia ľudovej strany hlásajúca orientáciu na Poľsko. Toto je vďačná oblasť výskumu, a autor sa jej dotkol, ale nemožno povedať, že vyčerpávajúcym spôsobom. Poľské územné nároky pobúrili celú slovenskú spoločnosť, vyvolali búrku protestov, ale na druhej strane pokračovali vzájomné rozhovory s poľskou stranou o zlepšení zahraničnopolitických stykov čoho najvýraznejším dôkazom boli rokovania o možnej návšteve premiéra J. Tisa vo Varšave začiatkom marca 1939. Autonómna vláda sa snažila lavírovať a hľadať podporu v zahraničí, ale prakticky nemala východisko čo sa v konečnom dôsledku prejavilo aj v účasti Slovenskej republiky na agresii proti Poľsku. V týchto súvislostiach je oprávnená otázka čo bolo rozhodujúce z hľadiska účasti Slovenskej republiky na agresii proti Poľsku? Bola to snaha dosiahnuť návrat stratených území v roku 1938, resp. aj predtým, alebo dôsledky „ochrannej“ zmluvy s nacistickým Nemeckom?

Najdôležitejším vedeckým prínosom práce, okrem rozboru udalostí sprevádzajúcich napätú atmosféru v procese rektifikácie hraníc je detailný rozbor situácie na odstúpených územiach. Nie je síce podstatné, ale je signifikantné, že poľskí politici (J. Beck) ubezpečovali ešte roku 1938 predstaviteľov Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, že Poľsko nemá žiadne územné požiadavky voči Slovensku, dávali ostentatívne najavo svoj pozitívny vzťah k Slovákom, zápasu za autonómiu a v danej dobe začali neočakávane uplatňovať svoje teritoriálne požiadavky. Domnievam sa, že aj tieto skutočnosti vplývali na atmosféru doby a spôsobili, že sa neobyčajne vyhrotila politická atmosféra na územiach, ktoré mali byť a boli odstúpené Poľsku. Autor to

jednoznačne dokumentuje nielen v politickej oblasti, ale v konkrétnom živote na hraniciach, v školských a cirkevných záležitostiach, na odpore a nesúhlase obyvateľstva voči zmenám, ktoré sa v tejto časti Slovenskej krajiny uskutočnili. Výskum, ktorý realizoval a materiály ktoré zhromaždil vyčerpávajúcím spôsobom mapujú vznik uvedeného problému. Ale aj jeho rozuzlenie v roku 1939. Bolo by bývalo vhodné sa stručne zmieniť ako sa celý problém uzavrel po roku 1945.

Archívny výskum, na ktorom je práca založená, doplnený využitím spomienok, rozhovorov a dobovej tlače jednoznačným a vyčerpávajúcím spôsobom detailne dokumentuje vývoj daného problému. Práca predstavuje prínos pri poznaní tohto obdobia vývoja slovensko-poľských vzťahov, ale do veľkej miery aj pomerov v Slovenskej krajine a v Slovenskej republike. Vychádzajúc z týchto konštatovaní odporúčam prácu Mgr. Pavla Matulu, PhD Rozdelené Kysuce. Zabratie severných Kysúc Poľskom v rokoch 1938-1939 na habilitačné konanie a po úspešnej obhajobe habilitačnej práce navrhujem udelenie vedecko pedagogickej hodnosti docent v študijnom odbore 2. 1. 9. slovenské dejiny.

V Bratislave 8. novembra 2013.

PhDr. Valerián Bystrický, DrSc.